

کلاس چند حسی

بررسی شرایط و راه کارهای تحقق یادگیری، به کمک طراحی معماری، مبلمان و تزئینات، مدرسه آموزنده با درگیر کردن حواس چندگانه

محمد تابش

طراح و پژوهشگر در حوزه معماری مدارس

یک باغ حسی است که قدرت درگیر کردن بسیاری از حواس را به شکل متمرکز دارد. باغ حسی، باغی است که طیف گسترده‌ای از تجربیات حسی در آن به صورت فشرده جمع شده باشند تا منبع مناسب و ارزشمندی برای تمام کاربران آن باشد و در انواع گوناگون از فعالیت، از تفریح و سرگرمی تا تعلیم و پرورش را شامل گردد. انواع چشم‌اندازهای سخت و نرم، حیاط با عناصر طبیعی، حیات وحش، بافت متنوع، رنگ متنوع و انواع تحریکات حسی گوناگون، از ویژگی‌های یک باغ حسی است. البته این باغ حسی، می‌تواند بدون حتی یک درخت و یا هر گیاه دیگر در فضاهای داخلی و در کلاس‌های درس نیز شکل بگیرد. در واقع، اصطلاح باغ حسی، مستقل از باغ به معنای مصطلح آن است و معطوف به همان تجمیع نیروهای محرک حواس گوناگون در یک فضا است. هر چند زمینه شکل‌گیری آن در یک فضای باز و پر از انواع گیاهان، یا یک باغ به همان

در فضاهای مدرسه به دست آورند. ساختمان مدرسه در جهت یادگیری، می‌تواند ویژگی تحریک حسی داشته باشد که معمولاً این تحریک حسی از طریق تغییرات در رنگ، شکل، الگو، اندازه، بافت، رایحه، صدا و حتی طعم، حاصل می‌گردد. همچنین یک فضا می‌تواند به گونه‌ای طراحی و مبلمان شود که پاسخ‌گو، واکنش‌دهنده و قابل انعطاف نسبت به اقدامات دانش‌آموزان باشد. این پاسخ‌گویی غالباً با درگیر کردن حواس گوناگون دانش‌آموزان، زمینه شکل‌گیری بهتری پیدا می‌کند. حس‌های گوناگون انسان، قابلیت‌های شناختی گوناگونی دارند. محرک‌های حسی گوناگون و متنوع، سطح برانگیختگی افراد را بالا می‌برد و عمق و گستره یادگیری را افزایش می‌دهد.

**تبدیل محیط یادگیری
به یک باغ حسی**

یک محیط کالبدی آموزنده به مثابه

در این مجموعه مقالات، موضوعات مرتبط با طراحی محیط مدارس به گونه‌ای که منجر به یادگیری از آن محیط شوند، مورد بررسی قرار می‌گیرند. در شماره‌های پیشین به ابعاد گوناگونی از این موضوع اشاره شده و اکنون ادامه آن را می‌خوانید. یکی دیگر از استراتژی‌های یادگیری به کمک ساختمان مدرسه، طراحی چندحسی است. طراحی که بتواند حواس گوناگون را درگیر کند. طراحی چندحسی، راهبردی است که می‌تواند به کمک انتقال دانش توسط تجربه‌های حسی، مؤثر واقع شود. حواس گوناگون با درگیر شدن با عناصر مختلف در ساختمان، پیام‌های لازم را درمی‌یابند. با توجه به ظرافت و پیچیدگی‌هایی که موضوع این شماره دارد، لازم است تا کمی متفاوت با روال گذشته، تمرکز بیشتری را روی مبانی نظری وابسته به این موضوع داشته باشیم تا معلمین محترم و متولیان مدارس، با شناختی بیشتر، بتوانند ایده‌های خلاقانه آموزنده‌تری برای تغییر

معنای مصطلح خود، به مراتب بهتر فراهم می‌گردد.

نتیجه پژوهش‌ها درباره باغ حسی حاکی از آن است که ویژگی‌های زیبایی‌شناختی در حوزه بصری به تنهایی اهمیت ندارند و حتی حواس دیگری مانند لامسه، بویایی و چشایی، در برخی موارد اهمیت بیشتری پیدا می‌کنند. به عبارت دیگر، گاهی اوقات، ارزش‌های زیبایی‌شناختی بصری به اندازه ارزش‌های حسی دیگر، اهمیت ندارد. به عنوان نمونه، همه ما این تجربه را داشته‌ایم که در بسیاری از موارد، برای حصول اطمینان از شناخت و درک اشیاء، حس بینایی ما اطمینان‌آور نبوده است و برای اینکه اطمینان بیشتر و تشخیص درست‌تری بدهیم به ناچار از لمس کردن و یا بوییدن استفاده کرده‌ایم. بنابراین وجود محرک‌های حواس گوناگون، اثر عمیق‌تر و کامل‌تری در شناخت ما نسبت به پیرامون می‌گذارند و بر همین اساس می‌توان گفت که بسیاری از فضاهای یک مدرسه، خصوصاً فضاهای باز آن، می‌توانند به عنوان یک باغ حسی، محیط کالبدی مناسبی برای یادگیری باشند و معماری چندحسی به جهت قدرت بیشتر در درگیر کردن حواس، می‌تواند نقش مهمی در تبدیل محیط فیزیکی مدرسه به عنوان یک ابزار یادگیری جذاب و کارآمد داشته باشد. این موضوع در مدارسی که کلاس‌های آن‌ها به صورت موضوعی سازمان‌یافته است کاربرد بیشتری پیدا می‌کند.

باغ حسی و زمینه‌های یادگیری فرهنگ و ادبیات فارسی

فرض کنید در یک مدرسه، برای درس‌های تاریخ، ادبیات و زبان فارسی به عنوان یک کلاس موضوعی، فضای مشخصی در نظر گرفته شده است. محیطی که اغلب کلاس‌های مرتبط با این درس، در آن تشکیل می‌شود. معلمین این درس هم بیشتر در این فضا با یکدیگر ملاقات و گفت‌وگو می‌کنند. یا اینکه در مدرسه دیگری به جهت برگزاری یک جشنواره ادبی و یا فعالیتی شبیه به آن، فضایی را در مدت زمان مشخصی در نظر گرفته‌اند. محیطی که قرار است در آن، فعالیت‌های گوناگونی در چارچوب موضوع ادبیات و زبان فارسی و ترویج فرهنگ و تمدن ایران زمین روی دهد. برای هر مثالی از این دست می‌توان با رویکرد طراحی چندحسی و یا ایجاد باغ حسی، فضایی بسیار آموزنده خلق کرد که اثرات آن تا سال‌ها در افرادی که آن فضا را تجربه می‌کنند، باقی بماند.

محیطی که در آن، رنگ‌های خاکی آجر و خشت از یک سو و از سوی دیگر رنگ فیروزه‌ای کاشی‌ها که تزئینات سطوح پیرامونی این فضا را به کمک هنر دانش‌آموزان خوش‌ذوق و معلمین خلاق آن‌ها به حال و هوای سنت‌های ایرانی نزدیک کرده است به همراه ترکیبی از نقوش گره‌چینی‌های چوبی در محیط، فضایی بسیار چشم‌نواز ایجاد کرده است. خط خوش نستعلیق، اشعار زیبای پارسی را زیباتر کرده است و محیط را نیز زیبایی بخشیده است. وقتی به سطح زیر آجرها و رویه چوب‌ها دست می‌کشیم، حسی متفاوت با سایر فضاها را تجربه می‌کنیم. صدای آب که در گوشه‌ای از فضا از یک آبشار مصنوعی با سقوط از یک کوزه به کوزه

دیگر در ترکیب با صوت خوش‌آهنگ خسرو موسیقی ایران که اشعار حافظ را می‌خواند به زیبایی گره می‌خورد و در زمینه این صداها، نوای خوش موسیقی سنتی ایرانی، هم‌نوایی می‌کند، فهمی از آن شعر حافظ به ما می‌دهد که هیچ مفسری نمی‌تواند به این کیفیت، آن شعر را برای ما تفسیر کند. از سویی دیگر، بوی خوش گلاب قمرص کاشان که از افزوده‌های آب موجود در آبنا به شامه ما می‌رسد و همچنین دود عود خوش‌رایحه در کنجی از این فضا، ترکیب جالبی ایجاد می‌کند. وجود گیاهان و درختچه‌های تزئینی در چهار کنج این فضا نیز، تداعی‌گر یک چهارباغ ایرانی در ترکیب با سایر ویژگی‌های این محیط، حواس ما را در جهتی معین و متمرکز درگیر می‌کند.

چنین محیطی، نه تنها زمینه بسیار مناسبی برای مطالعه و یادگیری ادبیات و زبان فارسی فراهم می‌کند، بلکه خود این محیط نشانه‌های آموزنده بسیاری دارد.

ایده طراحی چندحسی در کلاس‌های موضوعی، کتابخانه‌ها، فضاهای نمایشگاهی و جشنواره‌های دانش‌آموزی و بسیاری از موقعیت‌های دیگر در مدارس، در جهت یادگیری مفاهیم درس‌های گوناگون، به‌ویژه دروس مرتبط با علوم حسی و تجربی، و همچنین حوزه علوم وابسته به فرهنگ و زبان فارسی، ایده بسیار راهگشا و کارآمدی است که فضاهای مرتبط را به خوبی، تبدیل به محیط‌های یادگیری به کمک یادگیری محیطی می‌نماید. محیط‌هایی بسیار گیرا با تأثیرات آموزنده، عمیق و ماندگار.

۱. بافت به جنسی که اشیاء از آن ساخته شده‌اند مربوط است و چگونگی رویه سطح را از لحاظ نرمی، صقلی و زبری بیان می‌دارد.